

“Kenőcs a halotti szellem ellen”: egy késő-babiloni orvosi szöveg elemzése.¹

An ointment for ‘beating the hand of ghost’. An edition of a Late Babylonian tablet BM 46885

dr. habil. Bácskay András PhD

Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK

bacsokay.andras@btk.ppke.hu

Initially submitted Jan 15, 2021; accepted for publication Febr.28, 2021

Abstract

This paper edits an accadian medical record out of the Late Babylonian period preserved on a clay tablet which is housed in the British Museum. The table provides a short insight into the Mesopotamian medical documents of the Late Babylonian period (the time of the Persian and Seleucid rule in Babylonia). This study while publishing and analysing the specific record demonstrates parallel the general characteristics of medical tablets of this era.

Kulcsszavak

Mezopotámia, Babilónia, késő-babiloni kor, halotti szellem, orvosi szöveg

Keywords

Mesopotamia, Babylonia, Late-Babylonian period, ghost, medical text

A késő-babiloni orvosi tábla (BM 46885)

A British Museum ékírásos táblagyűjteményében őrzött BM 46885 jelzetű kisméretű (4,1 cm hosszú, 3,1 cm széles) agyagtábla Hormuzd Rassam Babilónban végzett ásatásai során került elő (Leichty – Finkel – Walker 2019: 631). A tábla a British Museum 1881-08-30 kollekciónak része, e kollekción 115 táblát és táblatöredéket tartalmaz (Finkel 2013: 19-20), közülük 25 orvosi szöveg.² A tárgyalt táblára egyetlen orvosi receptet írtak, a 15 soros szövegből hat sor található a tábla előoldalán és alsó peremén, hét sor pedig a hátoldalon és a tábla felső peremén helyezkedik el. Az utolsó két sor a tábla rövid oldali alsó peremén olvasható. A tábla alakja szabálytalan: bal oldala egyenes, jobb oldala ívelt. Kolofón hiányában a tábla tulajdonosának vagy a szöveg írójának neve nem ismert. Az íráskép alapján azonban elmondható, hogy a táblát egy képzett szakember írhatta. A tábla archivális kontextusa ugyan nem ismert (csupán a lelőhely határozható meg), azonban ugyanezen időszakból származó, a

¹ Köszönettel tartozom Simkó Krisztiánnak (Ninmed British Museum) a kézirat átolvasásáért és javításokért.

² A 1881-08-30 kollekciónak leírásához l. Reade 1986: xxxi-xxxii; Finkel 2013: 19-20 és Leichty – Finkel Walker 2019: 632-656.

tárgyalt táblához hasonlóan csupán egy receptet tartalmazó táblák általában valamely szakember (többnyire ráolvasó-pap) privát archívumához köthetők.³ A tábla készítésének pontos időpontja a fentiek miatt nem meghatározható, a perzsa vagy hellenisztikus kori datálás az írásképen valamint a régészeti kontextuson alapul. A tábla szövege a következő:

Előoldal

1. *Mūšu*-kő,
2. magnetit,
3. *algamešu*-kő,
4. *abukkatu*-növény leve,
5. *urnû*-növény,
6. *nikkiptu*-növény,

Hátoldal

7. *ruūtu*-kén,
8. *ēdu*-növény magja, *ēru*-fa magja,
9. régi cédrus, szubartui növény,
10. *kamantu*-növény, *sīhu*-növény,
11. mandragóra
12. *mergirānu*-növény,
13. *šimru*-növény.

Rövid oldali alsó perem

14. Kenőcs
15. a halotti szellem kezének csapása ellen.

Ékírástos agyagtábla kópiája. A táblát a londoni British Museum agyagtábla gyűjteményében őrzik.

Kolofón hiányában a kenőcs összetevőit és a betegség nevét tartalmazó orvosi tábla készítésének pontos célját nem ismerjük, azonban a tábla fizikai jellemzői, illetve a korszakból származó hasonló orvosi szövegek alapján a tárgyalt tábla egy olyan *aide-mémoire* típusú feljegyzés lehetett, amelyet az orvoslással foglalkozó szakember (véltetően ráolvasó-pap) valamely konkrét gyógyító eljáráshoz kapcsolódóan készített. A tábla ideiglenes jellegű feljegyzésként történő értelmezése magyarázatul szolgálhat a tábla szabálytalan alakjára, melynek háttérére egy arra irányuló törekvés állhatott, hogy a szöveg minél kisebb méretű tárgyra kerüljön.

Az orvosi recept szövegét a szakember véltetően egy kézikönyv jellegű gyűjteményes tábláról másolta, amely egy konkrét betegséghez vagy betegség komplexumhoz (pl. fejhez kapcsolódó beteségek) kapcsolódóan számos különböző gyógyító eljárást gyűjtöttek össze. Erre utal az orvosi incipit a recept szövegének végén („Fürdő(víz) halotti szellem keze (ellen).”), illetve a determinatívumok gondos kiírása az egyes anyagnevek előtt.

A recept 16 gyógyhatású anyag nevét tartalmazza, melyek közül négy kő vagy ásvány, a fennmaradó 12 pedig növény, a felhasználandó anyagok között csupán egyféle folyadék

³ A Babilón városában azonosított archívumokhoz l. Clancier 2009 és Pedersén 2011.

(„*abukkatu* növény leve”) szerepel. A recept szövege nem tartalmaz technikai jellegű utasításokat a gyógyszer elkészítésére vonatkozóan (pl. a gyógyhatású anyagok porrá törése, szitálása, összeverése stb.), illetve ugyancsak hiányzik a páciens tüneteinek leírása (pl. “Ha valakinek a feje/szeme/füle/stb. beteg, ...”); mindezek a mezopotámiai orvosi szövegek megszokott elemeinek tekinthetők.⁴ Az említett tartalmi elemeknek hiánya is arra utal, hogy a tábla egy az orvos által készített feljegyzés, amely csak a kezelés szempontjából kulcsfontosságú tartalmi elemeket (gyógyszer összetevői és a betegség neve) foglalja magába.⁵ E szövegnek egyelőre nem ismert párhuzama, azonban két olyan további tábla ismert, amelyek ugyancsak a halotti szellem ellen használatos egy-egy receptet tartalmaznak. Mindkét tábla késő-babiloni, a berlini Vorderasiatisches Museumban őrzött W 21276 jelzetű tábla Urukából, a párizsi Louvre birtokában lévő AO 17618 múzeumi számot viselő tábla pedig egy ismeretlen babilóniai lelőhelyről származik. A két tábla vélhetően ugyanazon recept két variánsát tartalmazza, szövegük a következő:

1. *Tarmuš*-növény, „ezer (betegséggel) szemben” növény,
2. „hús (betegséggel) szemben” növény, kakukkfű,
3. *namruqu*-növény, tamariszkusz magja,
4. timsó.
5. Hét növény a halotti szellem keze (ellen). (W 21276 Kessler 1992, 470 and Scurlock 2005: 634 no. 313)

11. halotti szellem keze (ellen). (AO 17618 Labat 1960: 171 Kessler 1992: 471 and Scurlock 2005: 648 no. 323)

1. *Tarmuš*-növény,
2. „ezer (betegséggel) szemben” növény,
3. „hús (betegséggel) szemben” növény,
4. kakukkfű,
5. *atā'išu*-növény,
6. *urnû*-növény,
7. tamariszkusz magja,
8. *ēru*-fa magja,
9. timsó.
10. Fürdő(víz)

⁴ A halotti szellem által okozott fizikai panaszokhoz l. Scurlock 2005: 5-20.

⁵ Hasonló szerkezetű orvosi receptekkel más betegségek kapcsán is találkozhatunk, így például az Assur-bán-apli könyvtárból származó, de babiloni ékírással írt táblatöredék, amelynek egyes receptjei végbélpanaszokra alkalmazott kúpok elkészítéséhez szükséges gyógyhatású anyagokat sorolnak fel. A szöveg kiadásához és a receptek értelmezéséhez l. Simkó 2018.

Az általam tárgyalt babiloni recepthez hasonlóan a fenti két szöveg is a kezeléshez szükséges gyógyhatású szer alapanyagainak felsorolását és a betegség megnevezését tartalmazza, azonban a babiloni szövegtől eltérően a gyógyhatású szerek közt kövek nem jelennek meg. A babiloni receptben a gyógyhatású anyagok felsorolása három, a mezopotámiai orvosi és mágikus szövegekből jól ismert kőfajta megnevezésével kezdődik. Mindhárom kő előfordul a halotti szellem ellen használatos további orvosi receptekben, azonban együttesen csupán ebben a receptben szerepelnek. Emellett a tárgyalt köveket az amulettként használt gyöngysorok alkotórészeként is felhasználták. A *mūšu*-kő a halotti szellem ellen használatos amulettkőlisták mindegyikében szerepel (Schuster-Brandis 2008: 141-144 Kette 136-141), illetve a három kő együtt is szerepel ezen listák egyikében (Schuster-Brandis 2008: 142-143 Kette 138). A három kőfajta amulettként való alkalmazása vélhetően összefügg e kövek orvosi felhasználásával: a bajelhárító, illetve bajmegelőző hatású láncamulettekben felhasznált kövek mágikus hatását az ugyanezen ártó erők ellen alkalmazott gyógszerben is felhasználták.

A receptben szereplő 12 különböző növény nagy része ugyancsak megtalálható a halotti szellem ellen használatos további receptekben. Kivételt képez az ún. „szubartui növény” (9. sor), amely más orvosi szövegből nem ismert. Meg kell említenünk azonban, hogy a mezopotámiai orvoslás fontos kézikönyvének számító ún. farmakológiai szövegekben⁶ bizonyos, Asszíria és Babilónia szomszédságában elterülő területek (így például Elám, Kassú ország stb.) egyes növények elnevezésére szolgálnak (pl. „elámi növény”). Szubartu a Babilóniától ÉNY-ra elterülő, zömében hurri nyelvű népesség által lakott térség elnevezése. A farmakológiai szövegekben „szubartui növény” ugyan nem fordul elő, azonban a hurri nyelvhez hasonló hangzású ún. „szubartui ráolvasások” szerepelnek az első évezredi orvosi szövegek gyűjteményes tábláin a terapeuta jellegű recepteket követően, melyek között a halotti szellem elleni kezelések is szerepelnek (Scurlock 2005: 381 no. 132; 384-385 no. 134; 386-387 no. 135; 391 no. 137b; 392 no. 137c; 395-396 no. 139b; 400 no. 143; 410 no. 152; 414-416 no. 156; no. 178).⁷ A tárgyalt babiloni receptben szereplő „szubartui növény” vélhetően Szubartu e ráolvasási hagyománnyal való szoros kapcsolata miatt került a babiloni recept gyógyhatású anyagai közé. A továbbiakban a késő-babiloni kor orvosi szövegeinek fontosabb jellemzőit mutatom be.

⁶ A szakirodalomban „farmakológiai szövegeknek” nevezett ékírástos táblák az orvosi receptekben is felhasznált növények neveit, az egyes növényekkel kezelhető betegség nevét, illetve az adott növény alkalmazásának módját tartalmazzák. A farmakológiai szövegekhez l. Böck 2014: 273-280; magyarul Bácskay 2018: 21-27).

⁷ Az első évezredi orvosi szövegekben szereplő „szubartui ráolvasások” a szakirodalomban ún. „abarakadabra ráolvasások” csoportjának nevezett szövegekhez tartozik. Az elnevezés arra utal, hogy az ebbe a típusba sorolt ráolvasások szövege értelmetlen, csupán az eredeti nyelvhez csak a hangzásában hasonlító szöveg. E ráolvasások az orvosi táblákon önálló szöveg egységként, általában a kezelési szöveget követően jelennek meg. A ráolvasás szövegét a gyógyító rituálét végrehajtó szakember recitálta, a mágikus szöveg a gyógyszer hatékonyságát biztosította. Az abarakadabra ráolvasásokhoz l. Baragli 2019. Az orvosi szövegekben szereplő ráolvasásokhoz magyarul l. Bácskay 2018: 54-65 és 211-213.

A késő-babiloni orvosi szövegek

Az újasszír korból származó szövegekkel szemben az újasszír kort követő újbabiloni és késő-babiloni kori orvosi szövegek szisztematikus kutatása és feldolgozása még nem történt meg.⁸ Az e korszakból származó szövegek kutatását jelentősen nehezíti, hogy a releváns ékírásos táblagyűjtemények múzeumi katalógusai csak részben kerültek publikálásra, illetve egyelőre nem indult olyan kutatási projekt, amely célul tűzte volna ki a korszak orvosi szövegeinek összegyűjtését. Az új- és késő-babiloni szövegeket általában az újasszír szövegek későbbi szövegpárhuzamaiként szokás vizsgálni, emellett egy-egy késő-babiloni gyűjteményes orvosi tábla önálló publikációként is megjelent (pl. Bácskay 2015). Az eddigi kutatások eredményeként azonban már kirajzolódnak e szövegcsoporthoz az újasszír kori orvosi szövegektől eltérő sajátosságai. Az alábbiakban e jellemzőket tárgyalom.

Először is le kell szögezni, hogy az új, és késő-babiloni kor orvosi szövegei nem királyi paloták könyvtáraiból, hanem egyfelől a korszak jelentős babilóniai templomaiból: (elsősorban az Uruk városában található Eanna-szentély, valamint a Szippar városában lévő Ebabbar-szentély tudományos szövegei között maradt fenn jelentős mennyiségben orvosi szöveg.⁹ Másfelől az ugyanezekben a városokban valamint Urban, Babilonban Borszippában és Nippurban azonosított családi archívumok táblagyűjteményei tartalmaztak tudományos jellegű szövegeket.¹⁰ A különböző archívumokból származó orvosi szövegek bizonyos mértékig ugyan párhuzamba állíthatók egymással, azonban a duplumok hiánya a kanonizáció hiányát, illetve az egyes városokban vagy akár az egyes családokban önálló szöveghagyományok meglétét jelenti. Az önálló szöveghagyomány jelentőségét emeli ki az is, hogy az új- és késő-babiloni orvosi szövegek csak kisebb részt állíthatók párhuzamba az újasszír orvosi szövegekkel, illetve e párhuzamok sokszor nem duplumok hanem szövegvariánsok.

Ugyancsak a babilóniai orvosi szöveghagyomány önállóságát jelzi, hogy a korszakból ismert orvosi sorozatok tartalma nem azonos a korábbi, újasszír korból ismert orvosi sorozatok szövegével. Az új- és késő-babiloni orvosi szövegek formai szempontból a korábbi hagyományokat követik: a szövegek egy része ún. gyűjteményes táblákon maradt fenn (e táblák egy vagy több betegség ellen alkalmazott gyógyító eljárásokat sorolnak fel), másik részük pedig az ún. kivonatos táblákról ismert (e táblák valamely gyűjteményes tábla egy részét, illetve egy vagy több receptet tartalmaznak). Fontos megjegyezni, hogy az új- és késő-babiloni orvosi szövegek között igen magas a kivonatos szövegek aránya, melyek csupán egy-két recept szövegét tartalmazzák. E táblák között számos olyan szöveg található, melyet gyakorlatlan kéz írt, illetve a táblák kolofónjai is többször utalnak arra, hogy a táblát az írnok diktálás alapján készítette. E jellemzők arra utalnak, hogy a korszak családi archívumaiban talált orvosi szövegeinek egy része gyakorlószöveggé keletkezett (Robson 2019: 218). Emellett a korszak orvosi táblái között azonosíthatók olyan rövid kolofónnal ellátott orvosi szövegek is, amelyet egy-egy képzett szakember egyedi táblájaként

⁸ A legalább ékírásos kópia formájában publikált és feldolgozott mezopotámiai orvosi szövegek döntő többségét az újasszír kor királyi palotáiból és templomaiból származó ékírásos könyvtárak anyaga teszi ki (Robson 2013: 41-48, Bácskay 2018: 16-18). Különösen jelentős az Assur-bán-apli ninivei palotájának könyvtárából származó anyag, valamint az Assur város egyik lakóházában feltárt ráolvasópapi családi könyvtár táblagyűjteménye (Jean 2006: 147-153, Maul 2010: Bácskay-Niederriter 2013: 192-194). A mezopotámiai orvosi szövegek kutatásának legfontosabb területét az e könyvtárakból előkerülő szövegek tudományos feldolgozása és a korabeli szakemberek számára kézikönyvként szolgáló orvosi sorozatok anyagának azonosítása jelenti (Panayotov 2018, Steinert 2018, Bácskay 2018: 38-39).

⁹ E táblák között elsősorban a vallási-mágikus szöveghagyományhoz kapcsolódó táblákat (ómensorozatokat, ráolvasássorozatokat, himnuszokat és imákat, orvosi szövegek) találunk, melyek a templomban papi feladatokat ellátó szakemberek (ráolvasópapok, béljósok és siratópapok) köthetők. A korszak babilóniai szentélyekben talált tudományos szövegeinek áttekintéséhez l. Robson 2019: 210-216.

¹⁰ A babiloni családi archívumok tudományos szövegeihez l. Robson 2019: 216-221.

azonosít a kutatás, melyek az egyes babilóniai városokban működő „orvosi iskolák” meglétét tanúsítják (Stadhouders 2018).

A korszak orvosi szövegeinek feldolgozatlanságából fakadóan a kivonatos táblákon megőrződött receptek forrásszövege sokszor nem azonosítható. A tanulmány első részében tárgyalt három kivonatos táblából is csupán az egyik táblán szereplő recept ismert késő-babiloni gyűjteményes tábla szövegéből.¹¹ Az orvosi szöveghagyomány „decentralizáltságát” támasztja alá az is, hogy a receptekben szereplő gyógyhatású anyagok között sokszor olyan anyagok fordulnak elő, melyek nem szerepelnek sem a korábbi újasszír kori orvosi szövegekben sem a korabeli késő babiloni orvosi táblákon. E jelenségre ugyancsak láttunk példát a fentebb elemzett babiloni recept szövegében. A késő-babiloni orvosi szövegek az újasszír kori orvosi szövegektől részben eltérő terminológiát használnak, így például a tárgyalt babiloni receptben szereplő betegségnevet „a halotti szellem kezének csapása” más mezopotámiai orvosi szövegben nem fordul elő, helyette az újasszír szövegekben a „halotti szellem kezének megragadása” vagy a „halotti szellem kezének megragadása csapása” szerepel. További jellemzője a korszak orvosi szövegeinek a megszokottól eltérő írásmód alkalmazása jól ismert gyógyhatású anyagok leírása során. Végezetül pedig megjegyzendő, hogy a korszak orvosi receptjeiben jóval gyakrabban szerepel valamilyen súlymérték (leggyakrabban a sékel, illetve annak tört számai, mint 1/3 vagy 1/5 sékel) a gyógyhatású anyagok mellett mint az újasszír kori orvosi szövegekben, amely vélhetően azzal magyarázható, hogy a késő babiloni kivonatos táblák szövegek jelentős része valamely konkrét esethez kapcsolódó receptet tartalmazhat.

A késő-babiloni kori orvosi szövegek fentebb bemutatott jellemzői jól illeszkednek ahhoz a változáshoz, melynek eredményeképpen a tudományos szöveghagyomány fenntartóivá az egyes babilóniai városokban működő templomok és a templomokhoz kapcsolódó családok által működtetett „iskolák” válnak. Az orvosi és a ráolvasópapi tudományos szöveghagyomány szövegeit egyazon családi archívumok tartalmazzák, ami a két szakterület összeolvadását mutatja. Az orvosi foglalkozás nem kapcsolódott a templomokhoz, a korszakban a fennmaradt szövegekben megőrződött gyógyító eljárásokat elsősorban ráolvasópapi családok tagjai végezték egyedi kliensek számára, a családi archívumban őrzött és másolt orvosi táblák, valamint a szóbeliség hagyományára támaszkodva.

Irodalom

- BARAGLI, B. (2019): *Abracadabra incantations: nonsense or healing therapies?* KASKAL 16, 293-321.
- BÁCSKAY, A (2015): *Magical-medical prescriptions against fever: an edition of the tablet BM 42272*. Le Journal des Médecines Cunéiformes 26, 1-32.
- BÁCSKAY, A (2018): *Orvoslás az ókori Mezopotámiában. A mezopotámiai gyógyító rítusok elmélete és gyakorlata*. Budapest, L'Harmattan.
- BÁCSKAY, A (forthcoming): *Medical treatments against respiratory diseases, ear complaints and migraine. An edition a Late Babylonian medical compendium tablet BM 32277+*.
- BÁCSKAY, A. – Niederreiter, Z. (2013): Bölcs tudósok, a nagy istenek titkának őrzői. In Á. Nagy: *Az Olympos mellett: Mágikus hagyományok az ókori Mediterráneumban: 1. kötet: Egyiptom, Mezopotámia, Anatólia, Itália*. Budapest: Gondolat, 183-218.
- CLANCIER, Ph. (2009): *Les bibliothèques en Babylonie dans la deuxième moitié du Ier millénaire av. J.-C.* (Alter Orient und Altes Testament 275) Münster 2009.

¹¹ Erre kínál példát a British Museumban őrzött BM 32277+ múzeumi jelzetű késő babiloni gyűjteményes tábla melynek egyik receptje (első kolumna 10-12 sorok) a Vorderasiatisches Museumban őrzött W 21276 múzeumi jelzetű késő babiloni táblán megőrződött recept dupluma (Bácskay előkészületben).

- JEAN, C. (2006): *La magie néo-assyrienne en contexte. Recherches sur le métier d'exorciste et le concept d'āšipūtu*. (State Archives of Assyria Studies 17) Helsinki, Helsinki Neo-Assyrian Text Corpus Project.
- FINKEL, I. L. (2013): *The Cyrus Cylinder. The Great Persian Edict from Babylon*. London, Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.5040/9780755623570>
- KESSLER, K. (1992): *Duplikate und Fragmente aus Uruk, Teil III*. Baghdader Mitteilungen 23, 465-471.
- LABAT, R. (1960): *Ordonnances médicales ou magiques*. Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale 54, 169-176.
- LEICHTY, E. – FINKEL, I. L. – WALKER, C. B. F. (2019): *Catalogue of the Babylonian Tablets in the British Museum, Volumes IV-V*. (dubsar 10) London, Zaphon.
- LEICHTY, E. – READE, J. (1986): *Catalogue of the Babylonian Tablets in the British Museum, Volume VI: Tablets from Sippar 1*. London, British Museum Press.
- MAUL, S. (2010): Tontafelbibliothek aus dem sogenannten »Haus des Beschwörungspriesters«. In S.M. Maul – N.P. Heeßel: Assur-Forschungen. Arbeiten aus der Forschungsstelle »Edition literarischer Keilschrifttexte aus Assur« der Heidelberger Akademie des Wissenschaften. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 189-228.
- PANAYOTOV, S. (2018): Notes on the Assur Medical Catalogue with Comparison to the Nineveh Medical Encyclopaedia. In U. Steinert: Assyrian and Babylonian Scholarly Text Catalogues. (BAM 9) Leiden – Boston: de Gruyter, 89-120.
- PEDERSÉN, O. (2011): Excavated and Unexcavated Libraries in Babylon. In E. Cancik-Kirschbaum – M. van Ess – J. Marzahn: Babylon. Wissenskultur in Orient und Occident. Berlin-Boston: De Gruyter, 47-67. <https://doi.org/10.1515/9783110222128.47>
- ROBSON, E. (2013): Reading the libraries of Assyria and Babylonia. In J. König – K. Oikonomopolou – G. Woolf: Ancient Libraries. Cambridge: Cambridge University Press, 38-56. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511998386.004>
- ROBSON, E. (2019): *Ancient Knowledge Networks. A Social Geography of Cuneiform Scholarship in First-Millennium Assyrian and Babylonia*. University College London Press, London 2019. <https://doi.org/10.2307/j.ctvhn0csn>
- SCHUSTER-BRANDIS, A. (2008): *Steine als Schutz- und Heilmittel. Untersuchung zu ihrer Verwendung in der Beschwörungskunst Mesopotaiens im 1. Jt. v. Chr.* (Alter Orient und Altes Testament 46) Münster, Ugarit Verlag.
- SCURLOCK, J. (2005): *Magico-Medical Means of Treating Ghost-Induced Illnesses in Ancient Mesopotamia*. (Ancient Medicine and Divination 3) Leiden-Boston.
- SIMKÓ, K. (2018): BAM 7 44: Suppositories for Rectal and Gastro-Intestinal Diseases. In S. V. Panayotov – L. Vacin: Mesopotamian Medicine and Magic. Studies in Honor of Markham J. Geller. Leiden – Boston: Brill, 537-555. https://doi.org/10.1163/9789004368088_026
- STADHOUDERS, H. (2018): *A Posological Curiosity: the date stone as a unit of measurement (being an edition of BM 59626; ft. BM 40051, 54914, 59623, 64526)*. Nouvelles Assyriologiques Brèves et Utilitaires, 2018/3, 125-129.
- STEINERT, U. (2018): Catalogues, Texts and Specialits In U. Steinert: Assyrian and Babylonian Scholarly Text Catalogues. (BAM 9) Leiden – Boston: de Gruyter, 158-194. <https://doi.org/10.1515/9781501504914-008>